

Рогова О. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної медицини,
організації та управління в охороні здоров'я
Навчально-наукового інституту післядипломної освіти
Харківського національного медичного університету*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

Сьогодні ні для кого не є секретом інформація про бурхливий розвиток технологій штучного інтелекту, які використовуються практично у всіх сферах соціальної комунікації, підкорюють високою швидкістю та зручністю обробки великих обсягів наукоємної інформації та доступні навіть школярам. Протягом декількох років засоби масової інформації тиражують контраверсійні прогнози щодо майбутнього використання ШІ, його впливу на різні сфери життя людства. З'явилася також значна кількість наукових публікацій, які пропонують авторські бачення ролі та значення ШІ, а також можливих напрямів його застосування. На нашу думку, наукові та публіцистичні публікації з окресленої проблематики єднає спільний лейтмотив – занепокоєння щодо відсутності правового регулювання технологій ШІ, побоювання негативних сценаріїв «панування» ШІ, некерованості процесу поширення таких технологій, усвідомлення складності наукового прогнозування усіх пов'язаних ризиків.

Протягом декількох років Комітет з штучного інтелекту (CAI) Ради Європи розробляє методологію HUDERIA (Human Rights, Democracy, and the Rule of Law Impact Assessment), мета якої – створити єдиний підхід для виявлення, аналізу, оцінки ризиків та впливу систем ШІ на права людини, демократію та верховенство права [5]. Планується, що ця методологія не буде юридично обов'язковою, а скоріше має стати певним «запобіжником» поширення сумнівних технологій, інструментом відбору найбільш безпечних та ефективних з них з точки зору усталених європейських цінностей – верховенства права, прав людини та демократії.

Технології ШІ вже знайшли застосування у різних сферах суспільних відносин, у тому числі – в охороні здоров'я та освіти. Яким би банальним не було це твердження, але напевно чи можна знайти більш важливі для розвитку людства та його майбутнього сфери. Саме тому

освітні технології (а освітні технології, що використовуються у медичній додипломній та післядипломній освіті – тим більше) є такими «чутливими» до використання ШІ. Загальновідомо, що саме тут зустрічаються інноваційні (інколи – доволі ризиковані) методи впливу на організм та свідомість людини, надзвичайно тонкі етичні матерії та вимоги ефективного захисту прав людини. І тому навряд чи можна переоцінити ступінь важливості належної оцінки технологій ШІ, що використовуються у медицині та медичній освіті з точки зору дотримання високих етичних та правових стандартів людяності.

Методологія HUDERIA є пілотним проектом. Після її запуску Україна може її запозичити або адаптувати, що і передбачено самою методологією. Аби ефективно впроваджувати Методологію HUDERIA в Україні, державі варто проводити якісну комунікаційну роботу з розробниками систем ШІ, яким вона потенційно може бути потрібна [5]. Тому, на нашу думку, вже сьогодні потрібні організаційно-правові механізми, що дозволять на постійній основі у діалоговому режимі з інститутами громадянського суспільства, громадськими організаціями пацієнтів та професійних асоціацій медичних і фармацевтичних працівників проводити тестування технологій ШІ, що використовуються у медичній освіті, на предмет їх відповідності HUDERIA. Водночас, важливо підкреслити, що насиченість вищої медичної освіти (як до дипломної, так і післядипломної) високотехнологічними складовими, зв'язок медичної освіти з фундаментальними науковими дослідженнями обумовлює актуальність перевірки технологій ШІ не тільки щодо їх відповідності правам людини, демократії та верховенству права. Йдеться також про цілком прагматичні аспекти захисту прав інтелектуальної власності, визначення авторства результатів використання технологій ШІ.

У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, яку було затверджено Розпорядженням КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р, розвиток технологій ШІ в Україні визначено як «одне з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень». У цій Концепції підкреслюється, що «Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі ШІ не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності». Важливо зазначити, що Концепція акцентує увагу на проблемах, які вже сьогодні постали перед нашою державою у контексті поширення технологій ШІ, зокрема (серед іншого): недостатній рівень якості вищої освіти та освітніх програм, спрямованих на підготовку спеціалістів у галузі ШІ в закладах вищої освіти; відсутність сучасних програм підвищення кваліфікації для викладачів закладів вищої освіти у галузі ШІ;

складність перевірки відповідності роботи систем ШІ законодавству та існуючим етичним принципам [2].

Як відомо, 13 березня 2024 року Європейський парламент ухвалив перший у світі акт, який регулює розробку та використання технологій ШІ [4]. Artificial Intelligence Act – це законопроект Європейського Союзу (надалі – ЄС), мета якого створити безпечне середовище для використання та розвитку ШІ. AI Act має сприяти створенню такого середовища для використання систем ШІ, де користувачі можуть бути впевнені, що їхні права будуть захищені, а відповідальність за негативні наслідки буде нести розробник чи постачальник системи ШІ [1]. Паралельно з процесом правотворчості у ЄС відбувалася підготовка першої Рамкової конвенції про ШІ у Раді Європи (надалі – РЄ).

17 травня 2024 року у Страсбурзі під час щорічного засідання Комітету міністрів РЄ, що об'єднує міністрів закордонних справ 46 країн-учасниць, було ухвалено Рамкову конвенцію про штучний інтелект, права людини, демократію і верховенство права [3]. Конвенцію відкрили для підписання 5 вересня 2024 року.

Перспективи використання технологій ШІ у сфері охорони здоров'я та вищій медичній освіті відкривають карколомні можливості надшвидкісного ухвалення клінічних рішень навіть у складних для діагностування ситуаціях, успішного виконання багатоетапних дослідницьких проєктів, стрімкої та ефективної обробки результатів широкомасштабних рандомізованих досліджень лікарських засобів та інші – які сьогодні навіть неможливо уявити. Ціною цього неймовірного технологічного прориву можуть стати складно прогнозовані втрати етичного, морального та правового характеру, які на теперішній момент людство тільки готується оцінювати з точки зору загально-визнаних цінностей демократії, прав людини та верховенства права. Не в останню чергу подальше виживання людства буде залежати від того, наскільки добре сьогодні ми «виконаємо домашнє завдання» та впровадимо у практику до дипломної і післядипломної медичної освіти елементи навчання, які будуть вимагати не безумовного захоплення новими технологіями ШІ, а критичного поетапного їх оцінювання усіма зацікавленими стейкхолдерами з точки зору біоетики та верховенства права.

Література:

1. Петрів О. Штучний інтелект та Artificial Intelligence Act: час для юридичних рамок. *Центр демократії та верховенства права*. 2023. 7 червня. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/artificial-intelligence-act/>

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

3. Рада Європи ухвалила першу конвенцію щодо штучного інтелекту. *Європейська правда*. 2024. 17 травня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/05/17/7186177/>

4. Які ризики несе перший у світі закон про штучний інтелект і чому він потрібен ЄС. *Європейська правда*. 2024. 1 квітня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/04/1/7182827/>

5. HUDERIA: етичний компас для штучного інтелекту. *Центр демократії та верховенства права*. 2023. 29 вересня. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/huderia/>